

staatsbosbeheer

Streefbeeld De Waal

Kansen voor natuurlijke processen

Staatsbosbeheer heeft veel natuurgebieden langs de grote rivieren en zeker langs de Waal. We kennen het riviersysteem en ervaren in het beheer van onze gebieden hoe de rivier werkt. Kijkend naar het DNA van de rivier en de ruimte in onze natuur, zien wij nog meer kansen om met natuurontwikkeling een bijdrage te leveren aan de biodiversiteit in combinatie met maatschappelijke opgaven als hoogwaterveiligheid, waterkwaliteit, zelfs nieuw bos en extra beleven van de riviernatuur. Die kansen en natuurambities bij Staatsbosbeheer hebben we op een streefbeeldkaart gezet. Het is een handreiking voor beheer, verdere ontwikkeling en samenwerking langs de Waal.

De brede Waal

De Waal is de breedste en drukst bevaren waterweg van West-Europa. Bij Lobith stroomt het water ons land binnen en strekt zich tot aan de Biesbosch. Twee derde van het Rijnwater wordt door de Waal naar

zee afgevoerd en daarmee vervult de rivier een belangrijke rol in het internationale Rijnsysteem. De Gelderse Poort is het eerste Natura 2000 gebied waar de Waal de ruimte krijgt en neemt. Ten westen van Nijmegen stroomt de rivier door uiterwaarden met veel dynamiek

'Onze meest natuurlijke rivier'

*Twan Teunissen,
boswachter publiek
Gelderse Poort*

"De – niet gestuwde – Waal is, ondanks de scheepvaart, misschien wel onze meest natuurlijke Rijntak en zeker de meest dynamische. Vooral in het oosten zijn er extreme verschillen tussen hoog en laag water, tot wel 10 meter. Dikke pakketten zand spoelen aan of juist weg bij ieder hoogwater. In combinatie met meer ruimte voor de rivier en jaarrondbegrazing levert dit een dynamisch landschap op en ook de terugkeer van verdwenen soorten. Neem de bever, die was lange tijd uitgestorven, nu zien we ze tijdens kano-excursies. En ieder voorjaar kleuren de oeverwallen blauw van de brede ereprijs. Ook klimaatverandering zorgt voor een toename van (zuidelijke) soorten. Zo is de Gelderse Poort nu een hotspot voor boomkrekkel en zuidelijke glazenmaker. En ik zag er mijn eerste zuidelijke keizerlibel en ontdekte ik een grote populatie van sphex funerarius, een grote wesp uit het warme zuiden die sprinkhanen vangt. Ik was als een kind zo blij!"

afgewisseld met meer cultuurlandschap. Tot aan Munnikenland en Zaltbommel kent het westelijk deel ook getijden invloed.

Ondanks kanalisatie en aanleg van kribben is de oorspronkelijke zanddynamiek nog steeds kenmerkend. Dat is zichtbaar in het oude landschap van geulen, zandige oeverwallen en rivierduinen. In de uiterwaarden is veel procesnatuur, die ontwikkelt zich zonder al te veel menselijk ingrijpen met begrazing door koniks

en runderen. De natuurgebieden vormen samen een groot veerkrachtig systeem verbonden door de Waal. De nieuwe natuur ontwikkelt zich hier erg snel en honderden, ook hele zeldzame, planten zijn teruggekeerd op voormalige agrarische grond. De zaden zijn aangevoerd door het water. In de oude zijarmen van de rivier waar het water lang blijft staan, zijn er rietmoerassen ontwikkeld, een walhalla voor rietmoerasvogels. Cultuurhistorie

vormt ook een zichtbaar onderdeel langs de Waal. De oude menselijke invloed is overal met (overblijfselen van) verdedigingslinies, forten, en steenfabrieken en de stad Nijmegen. Dit is de oudste stad van Nederland dat in Romeinse tijden een druk handelscentrum was.

Natuurambities en kansen voor slimme combinaties

Wij koppelen onze natuurambities op een slimme manier aan maatschappelijke opgaven. Ingrediënten zijn de rivier zelf, onze eigen natuurgebieden, de landelijke beleidskaders en het programma integraal riviermanagement. Dat samen definieert de kansen die wij zien in onze hotspots langs de rivieren: hotspots zijn onze waardevolle gebieden die kunnen uitgroeien tot iconen van aaneengesloten robuuste natuur met een uniek karakter,

waar we natuurlijke ecosystemen kunnen versterken in combinatie met maatschappelijke opgaven. Dan doelen we op natuur en biodiversiteit én hoogwaterveiligheid, waterkwaliteit, klimaatadaptatie, nieuw bos, of de toenemende recreatievraag rond steden. Zo krijgt de Waal nog meer betekenis. Drie plekken langs de Waal zijn extra kansrijk voor robuuste en aantrekkelijke riviernatuur in combinatie met andere maatschappelijke

opgaven. Deze hotspots weerspiegelen de identiteit van de Waal en kunnen nog verder uitgroeien tot iconen van betekenis:

- Gelderse Poort
- Sint Andries
- Loevestein / Munnikenland

Hotspot Loevestein en Munnikenland

Vroeger vloeiden de Maas en de Waal hier samen tot de Merwede. In het landschap zijn sporen zichtbaar van ontginning door monniken in de middeleeuwen. Slot Loevestein en later de Nieuwe Hollandse Waterlinie tonen hoe het water werd ingezet tegen vijandelijke legers. Na de herinrichting in het kader van Ruimte voor de rivier is een groot en gevarieerd natuurgebied ontstaan waar de Waal vrij spel heeft met ook grote

oppervlaktes rietmoeras. Zeldzame vogels als de roerdomp zijn hier te horen en te zien tussen het riet. De grazige delen worden met runderen en paarden jaarrond beheerd. Dat brengt veel variatie in de natuurlijke graslanden en is een schouwspel voor de recreant.

De forten en Slot Loevestein zijn trekpleisters die we moeten blijven ontwikkelen. De komende jaren krijgt de Nieuw Hollandse Waterlinie een impuls door de

nominatie als UNESCO werelderfgoed. Zo biedt ook Fort Poederrijen kansen voor intensiever gebruik en beleving van dit historische verhaal. Een lange afstand wandelverbinding door de uiterwaard bij Haften is ook een realiseerbare impuls. Met partners als Slot Loevestein en gemeente werken we aan een aantrekkelijke ontwikkeling voor de bezoekers van deze hotspot langs de Waal.

Hotspot Gelderse Poort

De Gelderse Poort en de Rijnstrangen behoren tot de kroonjuwelen van Staatsbosbeheer en vormen een hotspot voor natuur en recreatie. Brede uiterwaarden strekken zich uit langs de meanderende Waal. De herinrichting en het begrazingsbeheer van de Millingerwaard zijn een schoolvoorbeeld van natuurontwikkeling in combinatie met wateropvang en klei- en zandwinning. Honderden planten die thuis horen langs de stromende rivier zoals veldsalie en brede ereprijs, vele soorten vissen en vogels hebben het gebied gevonden. Vanuit de vogelkijkhut zijn die fantastisch te bekijken zoals de zwarte sterns en lepelaars. Ook de bevers helpen

mee het gebied dynamisch te ontwikkelen. De otter leeft hier van de vis. De biodiversiteit is hier ongekend hoog. Buiten de stroombaan van de rivier zien we vooral kansen voor nieuw bos. Bos dat tegen natte voeten kan, zowel hardhout- als zachthoutoibos. In weer andere uiterwaarden kan zich juist rietmoeras ontwikkelen. Een maatregel die ook grote meerwaarde geeft, is een uiterwaardenverlaging. Daar blijft het rivierwater langer staan met als winst een rijkere natuur én klimaatadaptatie. Een wens blijft om met de Gelderse Poort voor herten de verbinding te vormen tussen Veluwe en Duivelsberg richting Reichswald. De mogelijke inrichting van de

Rijnstrangen als retentiegebied biedt een kans door meer rietmoeras. In de Gelderse Poort kunnen de vele bezoekers naar hartenlust struinen. De beleving van de uiterwaarden kan verrijkt worden met verblijfsrecreatie, lange afstand wandel- en fietspaden, en een vrij liggend fietspad op of langs de noordelijk Waal. Vanuit ons informatiecentrum de Bastei aan de Waalkade in Nijmegen lokken we bezoekers naar buiten, naar de riviernatuur dichtbij de stad. Samen met diverse partijen langs de rivier zetten wij onze schouders graag onder deze doorontwikkeling van de Gelderse Poort voor mens en natuur.

Hotspot Sint Andries

De regio Sint Andries, waar de Maas en Waal samenkomen, is van oudsher een militaire strategische plaats. Hier bouwden de Spanjaarden hun grootste militaire bouwwerk in ons land. De restanten van Fort Sint Andries liggen er nog. Een spannend gebied voor bezoekers met een houten toegangsbrug en wachterstoren om te beklimmen.

De natuur in de Kil van Hurwenen is van grote waarde en een van de oudste Staatsnatuurmonumenten. In deze regio ligt een kans voor een nieuw robuust en aangeslo-

ten natuurgebied. Een gebied van bovenregionale betekenis, dat de uiterwaarden van de Waal verbindt met die van de Maas. Deze verschillende ecosystemen kunnen één groot begrazingsgebied vormen. In de uiterwaarden richting Dreumel en Heerewarden is ruimte voor nieuw bos buiten de stroombaan van de rivier.

De recreatieve inrichting en ontsluiting van dit toeristisch interessante gebied kan verbeterd worden. Het fort en de oude steenfabriek als (cultuur)historische iconen vertellen

een verhaal. Een initiatief van derden voor een nieuw of verplaatst bezoekerscentrum hier zouden wij ondersteunen. Voor extensieve vormen van verblijfsrecreatie zien wij ook mogelijkheden. In een gebiedsproces met anderen denken we mee over de ontwikkeling van regio Sint Andries. Mocht aan de noordzijde van de Waal in de toekomst vanwege de hoogwaterveiligheid toch besloten worden voor een hoogwatergeul, dan zijn er kansen voor bijzondere overstromingsgraslanden.

Staatsbosbeheer
Smallepad 5 | 3811 MG Amersfoort
T 030-6926111
staatsbosbeheer.nl

Van ambitie tot actie

Kansen verzilveren langs de Waal en in het bijzonder in onze hotspots kan alleen door samen te werken met andere overheden, beheerders en maatschappelijke organisaties. Ook op plekken die we niet als hotspot benoemen, zoals langs de Midden Waal en het deel tussen fort Sint Andries en Munnikenland zijn de uiterwaarden van grote waarde voor de natuur. Onze ambities en ideeën kunnen bijdragen aan nieuwe natuur, klimaatoplossingen en

recreatieve waarde. Duurzaam passend in het riviersysteem en principes van integraal riviermanagement. Onze streefbeeldkaart met de hotspots is geen blauwdruk, maar een handreiking tot samenwerken. Het is onze bijdrage en inspiratie voor de beleidsvorming, uitwerking en uitvoering van de maatschappelijke opgaven binnen het stroomgebied van de Waal.

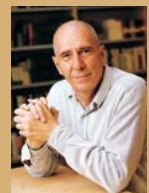

© 2019 Staatsbosbeheer | Alle rechten voorbehouden | Fotografie: Staatsbosbeheer | Opmaak: Studiotekst BV

Meer weten?

Kijk dan op [Staatsbosbeheer.nl/](https://staatsbosbeheer.nl/) dossier grote rivieren of neem contact op met riviertakmanager Waal, Willie Tiggeloven, tel. 06-52401648
w.tiggeloven@staatsbosbeheer.nl

'Minder planning en meer happening!'

Matthijs Schouten, ecoloog en filosoof bij Staatsbosbeheer en bijzonder hoogleraar ecologie en filosofie van het natuurherstel aan de WUR

"We hebben heel erg lang de rivieren bedwongen en het stroomdallandschap tot een beheerst agrarisch landschap gemaakt. Nu, met de nieuwe opvattingen over natuur, laten we dat forceren van vroeger meer los. Zoals mijn studenten zeiden: 'minder planning en meer happening'. Niet vastleggen maar laten gebeuren, met ruimte voor wilde natuur. Als stadsbewoner zit je tegenwoordig zo in de fantastische nieuwe Waal-wildernis. Uitermate fascinerend, een moderne stad grenzend aan wilde natuur! Toen wij vroeger als studenten biologie op excursie gingen, wist de hoogleraar precies welke plant we waar zouden aantreffen. Nu zie je dat een plek na een jaar heel anders kan zijn. Die verwondering is ook mijn toekomstdroom voor de Waal. Niet overal nieuwe wildernis hoor, want ik houd ook erg van oude rivierlandschappen. Maar laten er plekken zijn waar we het onverwachte tegenkomen!"

- Legenda streefbeeld**
- Beschermen en ontwikkelen**
- hotspot: robuust natuurkerngebied
 - wel hotspot, niet van SBB
 - hoogdynamisch rivier- en moeraslandschap (via jaarrondbegrazing)
 - laagdynamisch rietmoeras
 - oobosontwikkeling
 - waardevol grasland
 - nieuwe geul
 - waterverbinding regionaal - hoofdwatersysteem
 - retentie/doorstroombied
 - verbinding grote hoefdieren (o.a. hert, wild zwijn, ree)
 - otterverbinding
- Beleven**
- hotspot recreatieve beleving
 - herbestemming fort
 - herbestemming steenfabriek
- Overig**
- winterbed rivier

